

H A B E R L E R

Tahran'da İbn Sînâ Tören ve Kongresi.

Bütün dünyada, haklı olarak, en geniş göhrete sahip olan islâm feylesûf ve tabîbî şüphesiz İbn Sînâ'dır. Hattâ o, bu bakımdan insanîyet tarihinde eşi az görülen insanlardan biri sayılabilir. Kendisi zamanında bilinen bütün ilimleri tam mânası ile öğrenmiş olduğu gibi, hemen her sahada keşiflerde de bulunmuştur. Bundan başka çeşitli mevzularda yazdığı eserler ile klâsik Yunan ilminin İslâm damgası altında Avrupa'ya geçmesinde çok mühim rolü olan bir şahsiyettir. Bundan dolayı bir taraftan hayatı halk hikâyelerine mevzu teşkil ederken, diğer taraftan da matbaanın icadından 36 sene sonra ve basılmış kitapların sayısı belki henüz 50'yi geçmemiş iken, 1472'de, *Kānūn*'unun bir parçasının lâtinceye tercümesi basılmıştı ve hemen hemen her yıl bu eserin veya başka bir kitabının tercümesi Avrupa'da basılıyordu.

UNESCO hatırası anılacak bir islâm büyüğü ararken, İbn Sînâ'nın ismi ortaya atılınca (Paris 1949), bu teklif dünyanın her tarafında canlı bir tasvib ile karşılandı. İlk önce Floransa'da, UNESCO umumî toplantıları sırasında, ölüm yıl dönümü bu yıla tesadüf eden Konfeçiyüs (479—550), J. S. Bach (1685—1750), H. de Balzac (1799—1850) ile birlikte İbn Sînâ için de milletlerarası bir toplantı yapıp, hatırası anıldı ve eserlerinin yeni Avrupa dillerine tercümesi kararlaştırıldı. Aynı yılda Fransa'da, İngiltere'de v. b.'de, aynı mevzu etrafında, daha hususî mahiyette, toplantılar yapı-

lıp, eserler neşredildi (bunların tam bir listesi için bk. Zabîh Allâh Şafâ', *Caşnâme-i İbn-i Sînâ*, c. I: *Sarguzâst u ta'lifât u aş'âr u arâ'-i İbn-i Sînâ*, Tahran, 1331 h. ş., s. 175 v. dd. «*Silsile-i İntişârât-i Ancuman-i Âsâr-i Millî*, nr. 24 a).

Bu sırada Arab Devletleri Birliği de İbn Sînâ'nın doğumunun bininci yıl dönümü münâsebeti ile Bağdad'da milletlerarası bir kongre, toplamağa karar verdi. 1950'de toplanması gereken bu kongre ancak 1952 martında toplandı. O zaman kongrenin Hemedan'da yapılacak olan İbn Sînâ'nın yeni türbesini ziyaret ile sona ermesi kararlaştırılmıştı. Fakat türbe inşaatı bitmemiş olduğundan, İranlılar ertesi sene Tahran ve Hemedan'da ayrı bir kongre toplamağa karara verdiler ve bu kararlarını 21—30/Nisan/1954'te yerine getirdiler.

Mu'tad merasimler ile başlayan ve şimdi İran'ın Hindistan büyük elçisi olan tanınmış âlimlerden 'Alî Aşgar Hikmat'in başkanlığında toplanan Tahran İbn Sînâ tören ve kongresi, asıl ilmî çalışmalarına, 22 nisanda başladı. Bu kongreye 25 devlet resmen iştirâk etmişti. Bundan dolayı İbn Sînâ ile yakından veya uzaktan alakası olan bir çok âlimler ile beraber hemen bütün ileri gelen müsteşrikler Tahran'da toplanmışlardı. Kongrede okunacak tebliğlerin sayısı ise 80'den fazla idi. Bunun için kongrede tebliğlerin okunmasından sonra yapılması mu'tad olan münakaşalar hazfedilmişti. Türkiye'den bu kongreye Ord. Prof. Kâzım İsmail Gürkan, Ord. Prof. Süheyl Ünver ve bu satırları yazan iştirâk etmişti.

Sonra Ankara Üniversitesinden Prof. Aydın Sayılı da gelmiş olduğu gibi, Prof. F. Nafiz Uzluk da bir tebliğ göndermiştir. Ord. Prof. Kâzım İsmail Gürkan, açılış ve kapanış merasimlerindeki nutuklarından başka, İbn Sînâ'nın tabib Abū Tayyib al-Bağdâdî ile yaptığı münakaşaya dâir bir tebliğ okudu (22/IV/1954) ve onun biyolojiye dâir görüşlerini tahlil etti. Ord. Prof. Süheyl Ünver İbn Sînâ'nın vecizelerine dâir bir tebliğ okudu (22/IV/1954); Prof. Aydın Sayılı ise, İbn Sînâ'nın ilmi görüşünü tahlil eden bir tebliğ verdi (27/IV/1954). Bu satırları yazan da şimdi türkçe metni *Tarih Dergisi*'nde çıkmış olan (sayı 9, s. 15—22) «Hikmat al-mavt risâlesi İbn Sînâ'nın mıdır?» adlı tebliğini okumuş (22/IV/1954) ve bu risâlenin İbn Sînâ'ya âit olamayacağını isbâta çalışmıştır. Bundan başka Prof. F. Nafiz Uzluk tarafından Ankara'dan gönderilmiş olan «İbn Sînâ ve Mavlânâ» adlı tebliğ de onun tarafından okunmuştur.

Burada kongreye sunulmuş olan bütün tebliğleri sıralamak çok yer tutacaktır. Bu sebeple ancak bir kaçı, okunuş tarihi sırası ile, burada anılmakla iktifa edilecektir:

Berthels (Sovyet Rusya): *İbn Sînâ'nın rubâileri*.

H. Massé: *Termes philosophiques créées en persan par Avicenne*.

'A. Akbar Siyâsî: *İbn Sînâ'nın ruhiyatı ve bunun yeni ruhiyat ilmine tatbiki* (Tahran Üniversitesi rektörü ve Edebiyat Fakültesi dekanı olan bu zât, tebliğinde bahis konusu ettiği meseleyi ayrıca bir eser hâlinde yazmıştır, aş. bk.)

L. Masignon: *La signification et la portée de la philosophie orientale d'Avicenne*.

A. F. El-Ahwani: *La cité avicennienne* (İbn Sînâ'nın siyasî görüşlerinin tahlili).

E. Benveniste: *L'héritage mazdéen dans la philosophie persane*.

H. Ritter: *Birâni ve Patançalı tercümesi* (Bu eserdeki hind tasavvufuna âit

fikirler ile islâm tasavvufu arasındaki farkı tebarüz ettiren bir tebliğ).

'Abbâs, İqbâl, *İran edebiyatında İbn Sînâ* (İran edebiyatındaki türlü kayıtların toplanması ve bunların tarihi değeri hakkında).

Anawati, *Avicenne et Saint Thomas d'Aquin*.

Zajaczkowski: *Les oeuvres d'Avicenne dans les bibliothèques de Pologne*.

B. Furüzānfar, *İbn Sînâ'da tasavvuf* (İbn Sînâ'da görülen tasavvufun hakikî bir tasavvuf olmadığını, daha ziyâde bir düşünüş olduğunu isbata çalışan bir tebliğ).

Haṭîbî: *IV. asırda ve V. asrın başlarında farsça nesir ve İbn Sînâ'nın nesirinin üslûbu*.

Harold Lamb: *The world at the time of Avicenna*.

M. Mu'în: *İbn Sînâ'nın farsçası ve bunun İran edebiyatına tesiri*.

E. Rossi: *Quelques contributions à la bibliographie italienne sur Avicenne*.

Muştafâ cavād, *İbn Sînâ'nın mezhebi* (tebliğ sahibi, İbn Sînâ'nın hoca ve arkadaşlarının hep hanefî veya şafiî mezhebinden olduklarını ikna' edici deliller ile meydana koymuştur).

R. Levy: *Avicenne as a man*.

Zabîh Allâh Şafâ: *İran halk edebiyatında İbn Sînâ*.

Kongre azaları, 28/IV/1954'ta Tahran'dan hareket ederek, Hemedan'a gitmişler ve orada İbn Sînâ'nın heykeli ile yeni türbesinin açılış merasiminde bulunmuşlardır.

Kongre münasebeti ile bir takım sergiler de yapılmıştır ki, bunlardan birisi Tahran Millî Kütüphanesinde yapılan İbn Sînâ'nın eserlerinden müteşekkil sergi idi. Orada teşhir edilen elyazması nüshaların hepsi 44 tane olup, İstanbul yazmaları ile mukayese edilemeyecek bir değerde olduğunu söylemeğe hacet yoktur. Bunların bir fihristi adı geçen kütüphane müdürü tarafından hazırlanmıştır: Mahdî Bayânî, *Fihrist-i numâyiş-*

gāh-i āsār-i Şayh-i Ra'is Abū 'Alī Sīnā, Tahran, 1331 h. ş.

Aynı münasebetle bir de temsil verilmiştir. Dekorları ve baleleri son derecede muvaffakiyetli olan bu temsilde, Mevlânâ'nın *Maşnavi*'sindeki bir hikâye mevzû olarak alınmış (*Maşnavi*'nin hemen başında bulunan tabîb-i ilâhî hikâyesi), *Çahār Makāle*'de bulunan ve İbn Sīnā'nın bir aşk hastasını tedavi etmesini anlatan parça ile birleştirilerek, hayatının bir safhası anlatılmak istenmiştir.

Kongre azaları 24/IV/1954 günü öğleden sonra İran Akademisi'ni ziyâret etmişlerdir. Adı Farhangistân-i İrân olan bu müessesé, 1936 yılında 24 aza ile kurulmuş hakikî bir ilim ve edebiyat akademisidir. Farsçayı koruyup inkişaf ettirmediği kendi asıl vazifesi sayan akademi, farsçanın bir grameri ile lûgatını yapmak, yeni kelimeler bulmak, her türlü yeni istilahları tesbit etmek, eski eserleri basıp yaymak, şâir ve edîpleri teşvik etmek v.s. ile bu gayesine erişmeğe çalışmaktadır. Şimdi yabancılardan da aza alan bu Farhangistân, bilhassa dil meselelerini bahis konusu eden bir mecmua neşretmektedir: *Nâme-i Farhangistân*, c. I—IV, Tahran, 1322—1325 h.ş.

* * *

İbn Sīnā Kongresi münasebeti ile gerek bu kongrenin tertibine memur edilmiş olan Ancuman-i Āsār-i Millî, gerek fakülte ve başka ilim müesseseleri tarafından ilmi değeri yüksek oldukça çok sayıda eserler neşredilmiştir ki, şunlar bilhassa anılmağa değer:

1. *Taclil-i Abū 'Alī Sīnā dar pancumîn davre-i iclâsiye-i Yuneskodar Florans*, Tahran, 1326 h.ş. (*Intişârât-i Ancuman-i Āsār-i Millî=İAĀM*, nr. 9).

2. Abū 'Alī Sīnā, *Risāle-i cūdiyye*, bā-muqaddime ve havāşî ve taşhîh-i Mahmūd Nacm-âbâdî, Tahran, 1330 (*İAĀM*, nr. 10). Tahran'da Mişkât'ın kütübhanesinde bulunan 1070 h. tarihli yegâne bir farsça nüshaının metnini vermektedir. Türlü hastalıklar ile bunlara karşı kul-

lanılacak ilâçlar hakkında son derecede basit bilgileri ihtiva eder.

3. Abū 'Alī Sīnā, *Rag şinâsi yâ risāle dar nabz*, bā-muqaddime u havāşî u taşhîh-i Şayyid Muhammed Mişkât, Tahran, 1330 h.ş. (*İAĀM*, nr. 11). Sonunda bu metinde bulunan eski farsça kelimelerin bir indeksi de vardır.

4. Abū 'Alī Sīnā, *Risāle-i mantîk-i Dāniş-nâme-i 'Alâ'i*, nşr. Muhammed Mu'în ve Şayyid Muhammed Mişkât, Tahran, 1331 h. ş. (*İAĀM*, nr. 12).

5. Abū 'Alī Sīnā, *Tabi'îyyât-i Dāniş-nâme-i 'Alâ'i*, nşr. S. M. Mişkât, Tahran, 1331 h. ş. (*İAĀM*, nr. 13).

6. Abū 'Alī Sīnā, *Risāle-i (mâhîyat-i) nafs*, nşr. Mūsâ 'Amîd, Tahran, 1331 h. ş. (*İAĀM*, nr. 14). İbn Sīnā'nın farsça olarak yazdığı veya çok eski zamanlarda arapça bir eserinden farsçaya çevrilmiş olan bir risalesinin müteaddid iyi yazma nüshalara istinad eden iyi bir tenkitli neşridir. Sonunda (s. 100 — 111) bir istilahlar indeksi de vardır.

7. Abū 'Alī Sīnā, *İlahiyât-i Dāniş-nâme-i 'Alâ'i*, nşr. Muhammed Mu'în, Tahran, 1331 h. ş. (*İAĀM*, nr. 15).

8. Abū 'Alī Sīnā, *Risāle dar hakikat u kayfiyat-i silsile-i mave'üdât u tasalsul-i asbâb va musabbabât*, nşr. Mūsâ 'Amîd, Tahran, 1331 h. ş. (*İAĀM*, nr. 17).

9. Abū 'Alī Sīnā, *Miyâr al-cukâl*, nşr. Calâl al-Dîn Humâ'î, Tahran, 1331 h. ş. (*İAĀM*, nr. 24). Cerr-i eskal ilmine dâir bir eseri olup, farsçadır ve içinde anlatılan bahislere âid birçok şekiller vardır.

10. Abū 'Alī Sīnā, *Kunûz al-mu'azzimîn*, nşr. C. Humâ'î, Tahran, 1331 h. ş. (*İAĀM*, nr. 23). İbn Sīnā'nın sihir ve tılsıma dâir farsça bir risâlesidir. Birbirine uymayan iki nüshasının ayrı ayrı basmaları ile uzun bir mukaddemeyi ihtiva eder.

11. H. Corbin, *Avicenne et le récit visionnaire. I. Le récit Hayy Ibn Yaqsan, texte arabe, ancienne version et commentaire en persan, traduction française et avant propos*, Tahran, 1331/1952. (*İAĀM*, nr. 25 a).

12. H. Corbin, *Avicenne et le récit visionnaire. II. Étude sur le cycle des récits avicenniens*, III. *Notes et gloses de la traduction du récit de Hayy Ibn Yağzan*, Tahran, 1333/1954 (*İAĀM*, nr. 25 b-c).

13. Abū 'Alī Sīnā, *Tarcume-i fārisi-i İşārāt ve tanbihāt*, nşr. İhsān Yār-i Şāfir, Tahran, 1332 (*İAĀM*, nr. 26).

14. Zabih Allah Şafā', *Caşn-nāme-i İbn Sīnā*, Tahran, 1331 h.ş. (*İAĀM*, nr. 26 a). İbn Sīnā'nın hayatını, eserlerini ve İran'da doğumunun birinci yıl dönümü münâsebeti ile yapılan şeyleri bütün teferruatı ile anlatan ciddî ve değerli bir eserdir. Hepsi 230 sahife tutmaktadır.

15. Abū 'Alī Sīnā, *Panc risāle*, nşr. İhsān Yār-i Şāfir, Tahran, 1332 h. ş. (*İAĀM*, nr. 27). *Risāle fî'l-luğa*, *Tafsîr-i sûre-i Tavhîd*, *Tafsîr-i sûre-i Falak*, *Tafsîr-i sûre-i Nâs* ve *Risāle ba'z al-afâzil ilâ 'ulamâ' Madînat al-Salâm fî mâkül-ât al-Şayh al-Ra'is'i* ihtiva eder.

Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarafından neşredilen eserler şunlardır:

1. 'Alī Akbar Siyāsî, *İlm al-nafs-i İbn Sīnā va i'tibāk-i ān bā ravān-şināsî-i cādîd*, Tahran, 1333 h. ş. (*İntişārāt-i Dānişgāh-i Tahrān*, nr. 206).

2. Yahyā Mahdavî, *Fihrist-i nushahāy-i muşannafāt-i İbn Sīnā*, Tahran, 1333 h. ş. G. Anawati'nin meşhur eserinden sonra, ondan da daha tam olmak iddiası ile hazırlanmış ve eserler hakkında izahat veren çok geniş ve kıymetli bir bibliyografyadır.

3. İbn Sīnā, *Maḥāric al-hurūf yā as-bāb-i ḥudūs al-hurūf*, c. I. *Du rivāyat az matn-i risāle*, nşr. Parviz Nātil Ḥanlarî, Tahran, 1333 h. ş. (*Aynı seri*, nr. 207).

4. İbn Sīnā, *Kitāb 'Uyūn al-ḥikma*, [nşr. M. Minovi], Tahran, 1333 h. ş. (*Aynı seri*, nr. 208). İbn Sīnā'nın bu meşhur risâlesinin Topkapısarayı Ahmed III. Kütüphanesinde bulunan (nr. 3268) h. 580 tarihli nüshanın faksimilesini ve bunun Üniversite Kütüphanesinde bulunan (AY 4755) h. 588 tarihli nüshası ile mukabelesinden çıkan nüsha farklarını ihtiva eder.

5. *Şarḥ-i Kaşide-i 'Ayniye-i İbn-i Sīnā dar ahval-i nafs ba-zaḥān-i farsî az karn-i haftum-i hicrî*, nşr. 'Abbās İqbāl, Tahran 1333 (*Macalle-i Danişgāde-i Adabîyat*, sayı 4'ten ayrı baskı). İbn Sīnā'nın bu meşhur kasidesinin eski farsça çok iyi ve mufassal bir şerhinin metnini vermektedir.

Başka müesseseler tarafından bastırılan neşriyat arasında şu bir tanesi zikredilmeden geçilemez:

Mî'râc-nāme-i İbn-i Sīnā ba-ḥaṭṭ-i İmām Faḥr-i Rāzî, nşr. Mahdî Bayāhî, Tahran, 1331 (*İntişārāt-i Ancuman-i Düst-dārān-i Kitāb*, nr. 4) İran'da Kitap-severler cemiyetinin neşriyatından olan bu eser, *Mî'râc-nāme*'nin Faḥr al-Dîn Muhammed b. 'Omar al-Rāzî (ölm. 606/1209) tarafından istinsah edilmiş nüshasının (istinsah tarihi 584 h.) kısa bir önsözden sonra, faksimilesini ihtiva etmektedir.

Ahmed Ateş